

HET GEDICHT GENT

Eerste publicatie van het gedicht Gent in De Toorts van juni 1916.

Totstandkoming van het gedicht

Het gedicht wordt geschreven in de loop van 1916. De dichter is in oktober 1915 per Koninklijk Besluit afgezet als leraar en schrijft dit alles van zich af in vlijmscherpe, soms lapidaire gedichten tegen “die van Havere”, de Belgische regering die zich in Saint-Adresse tegen Le Havre bevindt.

Gent is het voorbije jaar het toneel van een extreem activisme waarin ds. Jan Derk Domela Nieuwenhuis (vader van De Clercq's oud-leerling Edzard), zijn oud-leerling Marcel Minnaert en andere bekenden van René fungeren. Op 15 december heeft René zich laten overtuigen door dominee Domela om het Jongvlaamse 7-puntenprogramma te tekenen. In Ierland heeft op 24 april de mislukte Paasopstand plaatsgevonden wat het internationaal klimaat kleurt: na de oorlog zouden de kleine volkeren autonomie krijgen voor zover zij natuurlijk onder de knoet van de tegenstander zitten...

De Duitsers zijn intussen volop bezig hun grootste propagandastunt naar de flaminganten toe voor te bereiden n.l. de vernederlandsing van de Gentse universiteit m.a.w. de realisatie van hét vooroorlogse strijdpunt van de Vlaamse Beweging. De Clercq's collega's-redacteuren van de Vlaamsche Stem Lucien Brulez en Antoon Jacob worden aangezocht voor een professoraat.

De strijd voor de vervlaamsing van de Gentse universiteit was hét strijd- en mobilisatiepunt voor de Vlaamse Beweging

Het is overduidelijk dat het tussen Gent en René De Clercq perfect heeft geklikt. Gent is de ideale biotoop geweest om de jonge dichter te maken tot wie hij toen was. Sedert de middeleeuwen heeft Gent de reputatie van een koppige en woelige stad (Artevelde, de grote opstand, Keizer Karel e.a.).

De ontmanteling en heropbouw van het Gentse Gravensteen stimuleerde sterk de romantische bewustwording

Hij heeft de stadsrestauratie met het oog op de wereldtentoonstelling van 1913, die het middeleeuwse karakter van de stad en haar groots verleden nog eens onderstreept, dag na dag meegemaakt. Zijn professor Fredericq is trouwens één van de promotoren van de restauratie van het Gravensteen. De Clercq heeft geschiedenisonderricht gekregen van Henri Pirenne. Deze bestudeert de middeleeuwse steden (o.m. Gent) die hij als essentiële kern van het latere België duidt. Bij Fredericq bestudeert De Clercq oude middeleeuwse teksten die het romantisch bewustzijn aanwakkeren.

Arbeidersbeweging (met het model Anseele is Gent de rode burcht van Vlaanderen en ook van de antisocialistische tegenpool van de officiële christelijke arbeidersbeweging; in België zijn de rode, groene en blauwe arbeidersbewegingen niet toevallig in Gent ontstaan) en Vlaamse beweging (in Gent liggen de tegenstellingen het scherpst) staan hier op de barricades, soms in bijna-revolutionaire sfeer.

De Clercqs dadendrang werd bovendien gestimuleerd en gerechtvaardigd door de woorden van de onstuimige filosoof Gerardus Bolland. In de gedichten *Rozebeke*, *Roeiwedstrijd te Terdonk*, *Bergekruis* en vele andere in zijn bundel *Toortsen* (b.v. *aan 't uiteinde der stad*) heeft hij over Gent geschreven: “*waar rijkdom, razende ellende en geest elkander omarmen, en waar den buiten naar toe stroomt, om de vaten weer te vullen van haar terende pracht*”. Als buitenjongen vindt hij in de stad ook “*bedrieglijken schijn, valsche steenen en klatergoud*”; hij vindt de buitenmensen eerlijker en ongecompliceerder dan de stadsmensen die diplomatisch-politiek zijn en vlug van gedacht veranderen naargelang het hen uitkomt.

Het gedicht zal waarschijnlijk later worden opgedragen aan de bedrijvige Jan Wannijn die De Clercq al rond de eeuwwisseling heeft leren kennen maar pas het laatste jaar van de Wereldoorlog zijn intrede doet met zijn *Nationalistische Bond* en nevenorganisaties (geïnspireerd op Anseeles organisatiesysteem?) die dan uitgroeien tot de kern van het Gentse activisme, het sterkste in heel Vlaanderen. Het gedicht wordt opgenomen in de bundel *De Noodhoorn*, dat voor de adolescente generatie flaminganten van de jaren '20 tot een echt cultboek zal worden.

Voor de Eerste Wereldoorlog leefde Gent in een constante beroering rond het algemeen stemrecht. In de pose van een echte Artevelde wist Anseele velen te begeisteren.

Inhoudelijke bespreking

“*Gent!*, Vol klinkt uw naam, kort als een daad, vast als ‘t cement van Vlaanderens wezen en zijn faam”. Volgens De Clercq is Gent de samenvatting, de kern en het brandpunt van de Vlaamse en sociale problematiek (ondanks het reformisme) en staat het symbool en model voor heel Vlaanderen: hier bevinden zich de barricades. Heel de Vlaamse geschiedenis in goede en kwade dagen zit vervat in het wezen van de voornaamste stad van het middeleeuwse graafschap Vlaanderen. De door Bolland gestimuleerde en geconsacreerde dadendrang van René klinkt hier eveneens door.

“*Vechtstad, in heel de wereld staat, voor goed en kwaad, geen burcht van koppigheid opeen als in uw oud stout steen*”. Hij verwijst hier naar het massieve Gravensteen, een unicum (uitgezonderd de Londense Tower) van een waterburcht midden in de stad die tevens symbool staat voor de Gentse trots, koppigheid en standvastigheid in een groots heden en verleden.

“*Eeuwen zijn meegeperst door elke muur, door elk gewelf. Als ooit dit harde harte berst, sterft Vrijheid zelf*”. Hij heeft bij de ontmanteling van het Gravensteen inderdaad elk gewelf gezien en heeft alles zien (her)opbouwen tot de actuele staat. Voor hem staat dit symbool voor de herleving van Vlaanderen naar de grootsheid van zijn middeleeuws verleden. Oorspronkelijk wou men het Gravensteen afbreken en er straten doortrekken maar dankzij een samenwerking van o.m. Paul Fredericq, Jean-Baptist de Béthune, Arthur Verhaegen en Julius Vuylsteke in 1887 is het onheil voorkomen en staat de burcht er nu trotser dan ooit! Wij mogen aannemen dat René en zijn leermeester Fredericq het direct en indirect meermaals over deze thematiek hebben gehad. Als volbloed romantici willen ze via dergelijke acties het zelfbewustzijn van de Vlaming stimuleren.

“*In Gent heb ik geleefd, in Gent heb ik geloofd. Daarom draag ik zo hoog mijn hoofd als een die kop en kijkers heeft*”. René is inderdaad bewust geworden in Gent; de stad heeft de horizon van de rebel in spe (hij was buitengegoot uit het college) zeer sterk verbreed. Als katholiek heeft hij er via het liberaal flamingantisme, het socialisme, de kunstenaarsscène etc. een totaal nieuwe, persoonlijke synthese gevonden van al die elementen samen. Hij heeft er zeker “geleefd” o.m. in het toenmalige uitgangleven waar hij een bekend nummer was.

Hij is ook “een bekende Gentenaar” geworden. Voor De Clercq moeten de verwachtingen en het “geloof” hoog gespannen geweest zijn. Wat het socialisme betreft in de periode 1900-1909 (25 jaar *Vooruit* en de strijd voor het zuiver algemeen stemrecht); wat betreft de Vlaamse Strijd in 1910-1911 (de periode waar de eenheid in de beweging het grootst was: *Vlaanderens Kunstsdag* met de drie kraaiende hanen, de *Benoitopvoeringen* met massale bezetting, de *Lovelinghulde*, het *Kunstverbond*). Hij is Gent voor dit alles dankbaar en een zeker heimwee klinkt door in de verte.

Literaire bespreking

Het gedicht is een ode aan Gent zoals ook Ledeganck - in *De Drie Zustersteden* “Gij zijt niet meer zoals weleer, de trotsche wereldstad die koningen deed beven...” waarin hij Gent ook “het oude leeuwennest” noemt - en Rodenbach in *Klokke Roeland* en Sneyssens hebben gedaan.

Na bijna 90 jaar staat het gedicht *Gent* nog steeds overeind; het is weinig tijdsgebonden (in tegenstelling tot de andere gedichten uit *De Noodhoorn* bevat Gent geen actuele politieke verwijzingen) en daarom nog steeds actueel, begrijpelijk zonder veel uitleg en nog steeds voordraagbaar. We begrijpen waarom De Clercq zo gegeerd is als propagandist (door Anseele, de katholieken, de Daensisten en de activisten): hij is pittig, gevat, kan goed synthetiseren, kan een boodschap overbrengen aan iedereen, is wervend en kan opzweepen.

Als romanticus, die geen hoge pet opheeft van de moderne dichters is dit gedicht qua vorm toch bijzonder modern. Bij zijn vrienden-schilders Frits Van den Berghe, Gust De Smet e.a. ziet hij op dat moment wél van dichtbij hoe zij steeds synthetischer worden qua vorm (Frits schildert op dat moment *de schilder*, een mijlpaal in zijn evolutie); een evolutie die hij - weliswaar alleen in de plastische kunsten - mede propageert en verdedigt.

Gent is een gedicht waar de sterkte (o.m. het wervende) van de romantiek en het bondige, gebalde van de modernen prachtig gecombineerd wordt. Het is duidelijk dat de dichter zich hier o.m. qua vorm en stijl op een scharnier tussen de romantiek van de 19de eeuw en het moderne van de 20ste eeuw bevindt. De propagandist van het activisme, die op dat moment het ene na het andere gedicht schrijft, is blijkbaar goed op dreef als hij *Gent* schrijft want het lapidaire dat bij De Clercq soms kan storen, is nu eveneens aanwezig doch met mate. Zoals in het echte expressionisme is ook hier de vorm ondergeschikt aan de inhoud. De Clercqs gedachten zijn kort en krachtig geformuleerd. Geen enkel woord is overbodig. Plastische beeldspraak, geformuleerd met harde, korte klanken, rake stafrijmen (= alliteratie of beginrijm), assonanties en enkele schaarse maar zinvolle herhalingen zorgen voor een monolithisch geheel en sorteren een maximum aan effect.

Publicaties

Eerste publicatie in *De Toorts* dd. 29 juli 1916

De Noodhoorn, Vaderlandsche Liederen, Utrecht, uitg. Dietsche Stemmen 1916, 63 p.

Vaderlandsche Liederen, Volksuitgave Anderlecht (Vlaamsche Drukkerij, gedrukt op 32.600 exemplaren!) 1917, 48 p.

De Noodhoorn, Vaderlandsche Liederen 2de uitgave, Lannoo, Tielt 1927, 98 p.

De Noodhoorn, 4de zeer vermeerderde uitgave Amsterdam, eigen beheer, 1932, 160 p.

De Noodhoorn, Vaderlandsche Liederen, 5de vermeerderde uitgave Utrecht Nassau 1940, 186 p.

De Noodhoorn, Vaderlandsche Liederen, 6de vermeerderde uitgave Utrecht Nassau 1943, 186 p.

De Noodhoorn, fascimile uitgave van de vijfde druk, Elza De Clercq eigen beheer 1975

Joost Vandommele